

דרישת 'לשמה' בעשיית בגדי הקודש

א. הקדמה

ב. דעת הרמב"ן

ג. דעת הרמב"ם

ד. סיכום

א. הקדמה

במאמר קצר זה¹ נעמוד על דרישת לשמה בעשיית בגדי הכהונה. סוגייה זו נידונה בקצרה בירושלמי, ונראה שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן בעניין. מתוך עיון בתפיסת הרמב"ם והרמב"ן בעניין בגדי כהונה וביחס לדרישת לשמה נציע הבנה במחלוקתם בדרישת לשמה בעשיית בגדי כהונה.

בירושלמי מסכת יומא נאמר כך:

רבי חנניה בשם רבי יסא: כמחלוקת עור שעיבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה; רבן שמעון בן גמליאל אוסר. אמר ר' יוסה: הוינן סברין מימר מה פליגין להדיוט הא לגבוה לא, מן מה דתני אבני קודש צריך שתהא חציכתן בקודש ובקודש יחצבו, בגדי קדש צריך שתהא אריגתן בקודש ובקודש יארגו.

ואמר ר' חנניה בשם ר' יסא: במחלוקת היא. הדא אמרה אף לגבוה פליגין, דתני העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו גבוה מותר להשתמש בו הדיוט, משנשתמש בו גבוה אסור להשתמש בו הדיוט. והא תני העושה כלי לגבוה אל ישתמש בו הדיוט! רבי חנניה בשם רבי יסא: במחלוקת, דתני העושה כלי להדיוט עד שלא נשתמש בו הדיוט מותר להשתמש בו גבוה, משנשתמש בו הדיוט אסור להשתמש בו גבוה. (ירושלמי, יומא פ"ג ה"ו)

להבנת 'קרבן העדה' (על אתר), וכן ה'קרן אורה' (מנחות מב ע"ב) וה'מנחת חינוך' (סוף מצווה עט) 'אריגתן בקודש' פירושו שאריגת בגדי הכהונה חייבת להעשות לשמה. בסוגייה זו דרישת לשמה בבגדי כהונה מושווית לדרישת לשמה בעיבוד מזוזה. השוואה זו בין מזוזה לבגדי כהונה טעונה בירור, ונשוב לכך בהמשך.

1 המאמר מוקדש לע"נ הרב שמואל שמחה-בונם כ"ץ ז"ל, רב העיר שנלי, אנגליה, מחנך דגול וחבר יקר. הלך לעולמו בכ"ד בתשרי התשס"ח, והוא בן שלושים. תודתי לידידי הד"ר שמעוני גרטי והרב שלומי אלדר על ההערות הרבות והתיקונים הרבים, ומובן שהאחריות לדברים עמי בלבד.

לדעת ה'מנחת חינוך' חובת 'לשמה' בבגדי כהונה תלויה במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, וכך כתב:

ועיין ברמב"ן על התורה פסוק "לכבוד ולתפארת" כתב שם: וח' הבגדים צריכין שיהיו עשויין לשמן, ויתכן שהיו צריכין כונה. וכעת לא ראיתי להר"מ שיביא זה שבגדי כהונה צריכין לשמה כמו בציצית וכדומה, ובפ"א מהלכות בית הבחירה ה"כ כתב וז"ל: "אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקדש ואם נעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותו לגבוה", ושם קאי על כלי השרת אשר מבואר שם לפ"ז. וגם נראה דוקא אם עשאן מתחלתן להדיוט פסולין, ולהצריך כוונה בעשייתן לא נשמע, ובב"כ לא כתב כלל מזה.

שוב הראו לי בירושלמי ביומא פ' א"ל הממונה מבואר שם מחלוקת אם מזוזה צריך עיבוד לשמה, ואח"כ מביא הפלוגתא גבי בגדי כהונה אם צריכין לשמה, ותולה פלוגתא זו בפלוגתא דמזוזה ע"ש, ומובא ירושלמי זה ברמב"ן על סוכה. א"כ כיון דדעת הר"ם ה"א מה' תפילין דמזוזה א"צ עיבוד לשמן, א"כ גם בג"כ א"צ עיבוד לשמן ע"כ לא הביא הר"ם זה וצ"ע. (מנחת חינוך, סוף מצוה ט)

מפסיקת הרמב"ם שעיבוד מזוזה אינה נעשית לשמה, והשוואת הירושלמי בין מזוזה לבגדי כהונה, מסיק ה'מנחת חינוך' שדעת הרמב"ם שבגדי כהונה אינם צריכים עשייה לשמה. מנגד, הרמב"ן מביא את הירושלמי המוזכר וה'מנחת חינוך' מסיק שהרמב"ן פסק שבגדי כהונה צריכים עשייה לשמה. עתה נעמוד על דעתם של הרמב"ן והרמב"ם בהרחבה.

ב. דעת הרמב"ן

הרמב"ן בפירושו לתורה כתב:

והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן, ויתכן שיהיו צריכין כוונה, ולכן אמר "ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה", שיבינו מה שיעשו. (רמב"ן, שמות כ"ח, ב)

על פניו נראה שהרמב"ן דורש עשייה לשמה (ומתלבט באשר לכוונה בלבישה), ומפרש את דרישת התורה ל'חכמי לב' שיעשו את מלאכתם תוך הבנת המטרה, כלומר לשמה. כאן הרמב"ן אינו מותיר כל ספק באשר לדעתו, וקושר את דעתו לפסוק המדבר על עשיית הבגדים, כך שדרישת לשמה כאן אינה קשורה בסוגייה הכללית של דרישת לשמה בעשיית חפצי מצווה. כלומר: הרמב"ן קובע שיש דרישה לעשייה לשמה בבגדי כהונה, והמקור לכך הוא פסוק מפורש בעניין, וממילא דרישת לשמה בבגדי כהונה אינה תולדה של דרישה כללית ביתר חפצי מצווה, דוגמת סוכה, מזוזה וציצית.

מנגד, ב'מלחמת ה' (סוכה ד ע"ב – ה ע"א בדפי הרי"ף) נראה שהרמב"ן השווה בין בגדי כהונה ובין סת"ם, בעקבות הירושלמי. לפי עניות דעתי הרמב"ן שם נראה כמצדד שלא לדרוש עשייה לשמה בבגדי כהונה, ולא כהבנת ה'מנחת חינוך' שהרמב"ן מסיק שיש דרישת לשמה בבגדי כהונה. וז"ל:

והיכא דבעי לשמן למצוה הוא כדפרישית. ומצאתי בירושלמי בפ' אמר להם הממונה דתני עור שעבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר, הנה זאת ראייה מפורשת דבעור של כתיבה עצמה נחלקו ולרבנן לא בעינן לשמה, ושם אמרו: אמר ר' יוסה הוינן סברין מימר לא פליגין להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קודש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש יחצבו בגדי קדש צריך שתהא אריגתו לשם קודש ובקודש יארגו וא"ר חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת הדה אמרה אפי' לגבוה פליגי דתניא העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש הדיוט ר' חנינא בשם ר' יוסי במחלוקת - פי' סבירא להו כיון דהזמנה לאו מלתא היא ש"מ דלא בעיא לשמה בשל גבוה דלא כרשב"ג והיינו כדאביי דאמר תנאי היא וכדפרישית. מ"מ למדנו פלוגתא דרשב"ג ורבנן בכל דבר שבקדושה, כגון פלוגתא של כתיבת תפילין ומזוזות ובגדי כהונה ואבני מזבח וכיוצא בהן, דבכולן לרשב"ג צריכין לשמן ולרבנן הזמנה לאו מלתא היא ולא מיתפסי בקדושה וא"צ לשמן עד שיפרוט לך הכתוב כגון עשיית ציצית וכן ס"ת.

דעת רשב"ג (מנחות מב ע"ב) שתפילין צריכים עיבוד לשמה. 'בעל המאור' (סוכה ד ע"ב ברי"ף) פוסק כרשב"ג, ולדעתו סת"ם צריכים עיבוד לשמה. הרמב"ן (במלחמת ה' שם, ובחידושו לגיטין נה ע"א) מצדד כרבנן דרשב"ג, ומסיק שבעוד שמצווה מן המובחר לעבד לשמה, מעיקר הדין אין צורך בעיבוד לשמה בתפילין ומזוזה, וכן אבני מזבח ובגדי כהונה. אכן נראה שהרמב"ן אומר שבגדי כהונה אינם צריכים עשייה לשמה, והנה הוא סותר את שיטתו בפירוש התורה.²

בשו"ת 'מנחת יצחק' (חלק ז, סימן ח) הציע שהרמב"ן סבור שבגדי כהן גדול דווקא צריכים עשייה לשמה – ובזה מדבר הפסוק, אלא שבגדי כהן הדיוט אינם צריכים לשמה, כדברי ת"ק דרשב"ג. פתרון זה אפשרי ברמה למדנית, אולם לענ"ד ברור שהרמב"ן עצמו לא התכוון לכך. אף המנח"י הגדיר זאת כדוחק ואנו נציע דרך אחרת.

אפשרות אחת היא שצריך להבחין בין השלבים השונים בהכנת הבגדים. הירושלמי הנ"ל מדבר על עיבוד עור, על חציבת אבנים, ועל אריגת בגדים, ולא על כתיבה, בנייה ותפירה בהתאמה. מדובר בהכנת חומרים מחומר גלם. וז"ל הרמב"ם:

2 באגרות הגרי"ד הלוי עמ' קצד מופיע (ואינני יודע אם זוהי הוספת העורך) ששיטת הרמב"ן במלחמות ה' בסוכה היא שבגדי כהונה צריכים לשמה.

וכיצד מעשה הבגדים, הכתונת בין של כהן גדול בין של כהן הדיוט משבצת היתה שהיא בתים בתים באריגתה כמו בית הכוסות כדרך שעושים האורגין בבגדים הקשים, ובית יד שלה נארג בפני עצמו ומחברין אותו עם גוף הכתונת בתפירה. (הל' כלי המקדש פ"ח הי"ד)

זאת אומרת: אורגים חלקים של הבגד, ומחברים אותם בתפירה. ייתכן שדעת הרמב"ן היא שהאריגה אינה צריכה לשמה, כדעת ת"ק, אלא שהתפירה – ה'מכה בפטיש' – חייבת עשייה לשמה. גישה זו קשה אף היא, שכן הפסוק מדבר על 'עשייה' (שמות כ"ח, ג) ועל פסוק זה פירש הרמב"ן שהעשייה צריכה כוונה.

אפשרות יותר סבירה היא שיש להבחין בין עשיית הבגדים לכיהונם של אהרן ובניו, ובין עשיית הבגדים לדורות. הרמב"ן כתב:

ונראה דאין כתונת כהונה קדשי הגוף ככלי שרת שאינם אלא מכשירי עבודה ואין משתמשים בגופן. (חידושי הרמב"ן, קידושין נד ע"א)

בהקשר דיונו שם מסיק הרמב"ן שממילא ניתן לפדותם לחולין. כלומר: לדעת הרמב"ן הבגדים הם מכשיר מצווה של מצוות עבודת בית המקדש ואינם כשלעצמם חפץ של מצווה.³ הנה הרמב"ן פותח פתח לחלוקה בין כלי המקדש לבגדי הקודש. כלי המקדש – כפות וקערות וכו' – יש בהם שימוש ישיר, מה שאין כן בבגדים שמלבד לבישתם לא עושים איתם דבר. אולם בחנוכת אהרן ובניו במדבר כתוב במפורש שהלבשתם היתה חלק מחנכתם: "שָׁבַעַת יָמִים יִלְבָּשׁוּ הַכֹּהֵן תַּחְתּוֹ מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ" (שמות כ"ט, ל), ולא רק 'הכשר מצווה', לא רק תנאי לעבודה. אם כן באותו הפעם הראשונה שלבשו הכהנים את הבגדים, הבגדים היו ככלי שרת המחנכים ומסמיכים את הכהנים לשאת את כהונתם.⁴ לעומת זאת, בגדי כהונה מאז ועד עולם אינם אלא מכשירי מצוות עבודת המקדש. הבגדים (מלבד באותו הפעם הראשונה) אינם חפץ שעושים בו מצווה – בדיוק כמו אבני המקדש, ואינם קדושים בקדושת הגוף, כפי שכתב הרמב"ן. הירושלמי מתייחס לאבני המקדש ולבגדי הקודש כאחד, שכן שניהם אינם כלי מקדש. הרמב"ן פוסק שם כת"ק וממילא לדעתו אין דרישת לשמה. משא"כ לגבי הפעם הראשונה, העשייה הראשונה של הבגדים: עשייה

3 השווה דברי המאירי, שאף הוא הגדיר בגדי כהונה כמכשירי קרבן: "בגדי כהונה אף הם מכשירי קרבן הם לפיכך המשתחוה לבהמה צמרה פסול לבגדי כהונה" (בית הבחירה, עבודה זרה מז ע"א).

4 בעיה עם אפשרות זו היא שבמקום שאין שמן המשחה כהן גדול יכול להתמנות על ידי ריבוי בגדים (רמב"ם, הל' כלי המקדש פ"ד, הי"ג). אך רש"י ותוס' (יומא יב ע"א) כבר העירו שלכאורה מינוי על ידי ריבוי בגדים אינו אלא תנאי של 'עבודתו מחנכתו' והמינוי בפה הוא העיקר. עיין גם דברי הגרי"ד בשם הגר"ח (אגרות הגרי"ד הלוי, עמוד קפג).

זו הייתה לשם חנוכת הכהונים ובכך היו הבגדים הראשונים בגדר חפצא של מצווה ולכן דרשה התורה עשייה לשמה. ואכן, הרמב"ן (שמות כ"ח, א) כותב מפורשות שהפרשה כולה מדברת רק על חנוכת אהרן ובניו במדבר, ולא על חנוכה לדורות.

ג. דעת הרמב"ם

הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ח ה"א) כתב בפשטות שיש מצווה לעשות את הבגדים, מבלי לציין שיש או שאין דרישת לשמה, ועל כך נחלקו האחרונים. להלן נביא את דעותיהם ונדון בהם, ואף נבור לנו דרך חדשה בהבנת דברי הרמב"ם.

ה'מנחת חינוך' סובר שלרמב"ם אין דרישת לשמה בעשיית הבגדים. המנ"ח הסיק זאת מכך שהרמב"ם פוסק שמזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה (הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פ"א הי"א) ובירושלמי המובא לעיל הושוו דיני עיבוד מזוזה ואריגת בגד כהונה לעניין 'לשמה'. הבנת המנ"ח נתמכת מכך שבעוד הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א הכ"א) נזהר מאוד לציין שעשיית "כל הכלים" – שלכאורה בגדי הכהונה אינם בכלל – צריכה להיות 'לשם קודש', לגבי הבגדים אין כל ציון (הל' כלי המקדש והעובדים בו).

בשו"ת 'מנחת יצחק' (חלק ז סימן ח) הגיע למסקנה דומה ל'מנחת חינוך', אך לדעתו הרמב"ם לא פוסק כסוגיית הירושלמי בכלל. מחד, הרמב"ם לא פסק כרשב"ג (שכן להבנתו דעת הרמב"ם היא שאין דרישת 'לשמה' בבגדים) ומאידך – גם לא כת"ק דרשב"ג (שכן לרמב"ם יש דרישת 'לשמה' באבנים), אלא כתוספתא מגילה (פ"ב הט"ז) שכלי המקדש ואבניו צריכים הכנה לשם קודש, ולדעתו אין הבגדים בכלל 'כלים' לעניין זה וממילא אינם צריכים עשייה 'לשמה'.

מנגד, הגרי"ד סולובייצק ואחרים⁵ טענו שדעת הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א הכ"א) שכלי שרת כולם צריכים עשייה לשם קודש, ולדעתם זה כולל גם את בגדי הקודש (אכן יש מקומות שרמוז שבגדי כהונה כלולים בכלל הכלים, כגון בהל' כלי המקדש פ"ח ה"ב, הל' מעילה פ"ו ה"א) ולכן דרושה 'לשמה' בעשייתם כמו בעשיית שאר הכלים. אולם, כפי שהאירו המנחת יצחק ואחרים, הקביעה שלרמב"ם הבגדים כלולים בין שאר הכלים אינה פשוטה, ובכמה מקומות הרמב"ם מפריד מפורשות בין

5 אגרות הגרי"ד הלוי, עמ' קצד; שלמי שמחה (חלק ה, אות נד) לרב שמחה אלברג (1915-1995 לטה"נ) שהוסמך ע"י הרב מנחם זמבה הי"ד; בתי כהונה לרבי יצחק הכהן רפאפורט (הל' בית הבחירה פ"א ה"כ): "טעמא הוא משום שכל כלי מקדש טעונין לשמה כלומר שמתחלתן יהיו עשויין לשם הקדש ולא לשם הדיוט וכענין הזבחים שטעונין לשמן". כן משמע מחזון יחזקאל (מנחות פ"ט, י).

כלי המקדש בכלל לבין בגדי הקודש (כגון הלכות כלי המקדש פ"ח ה"ז, וכן הלכות בית הבחירה פ"א ה"ו).⁶

לענ"ד אפשר להציע שגם אם ככלל בגדי כהונה כלולים עם שאר הכלים, ולכאורה תהיה דרישת 'לשמה' בעשיית הבגדים, עדיין יש מקום לטעון שדווקא בעשיית הבגדים לא תהיה דרישת 'לשמה'. לרמב"ם ישנה מצוות עשה לעשות וללבוש את הבגדים.⁷ לפי הכלל הנ"ל של הרמב"ן שחפץ שעושים מצווה בגופו קדוש בקדושת הגוף הרי שלרמב"ם יתקדשו הבגדים בקדושת הגוף, שכן לשיטתו עצם הלבישה היא מצווה. בדרך זו הלכו בעלי התוספות שכתבו:

...דאיירי דאותן כתנות לא נתחנכו עדיין לעבודה דאז אין קדושת כלי שרת עליהם אלא קדושת בדק הבית כדאמר פ"ק דסנהדרין (טז ע"ב) עבודתן מחנכתן.
(תוס' קידושין נד ע"א, ד"ה בכתנות)

כלומר, הבגדים מתקדשים רק מרגע לבישתם לעבודה.⁸ נראה שניתן להעמיק בהבנה זו מתשובתו של הרמב"ם לחכמי לונל (סימן שלד) בעניין דרישת לשמה בעיבוד סת"ם. לדעת הרמב"ם ספר תורה ותפילין צריכין עיבוד לשמה, ואילו מזוזה לא צריכה (הלכות תפילין פ"א הי"א), ותמהים על כך חכמי לונל באיגרתם לרמב"ם. תשובת הרמב"ם היא שספר תורה ותפילין הם מצוות בעצמן, ואילו מזוזה היא מצווה התלויה בבית – אם אין בית אין מצוות מזוזה. הגרי"ד⁹ הסביר ש"אין שם מזוזה חל על החפצא בפני עצמו", כלומר שהקלף אינו 'מזוזה' עם קדושת מזוזה אא"כ היא נקבעה על מזוזת דלת. נראה שבזה דין מזוזה ודין הבגדים דומים, כפי שעולה מהירושלמי הנ"ל: מזוזה היא מצווה עצמאית, ואין הבית חפצא של מצווה, אך אין קיום למצוות מזוזה בלי שנקבעה בבית. כך לרמב"ם הבגדים הם מצווה עצמאית, אך אין קיום למצווה ללא עבודה. הרמב"ם כתב: "שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים... ואז יעבדו במקדש" (עשה לג), וכן בכותרת להלכות כלי המקדש שוב הדגיש את הצורך בעבודה: "ללבוש בגדי כהונה לעבודה", וכן בהלכות (הל' כלי המקדש פ"י ה"ג) "מצות עשה לעשות בגדים אלו ולהיות הכהן עובד בהן" – וכל זאת למרות שלדעת הרמב"ם זו מצווה בפני עצמה ולא סעיף במצוות העבודה.¹⁰ אם נקביל בין עיבוד מזוזה לעשיית

6 ואכן נחלקו על כך התוס' והריטב"א (קידושין נ"ד ע"א).

7 עשה לג; הל' כלי המקדש פ"י ה"ג.

8 השווה דברי החזון יחזקאל (מנחות פ"ט, י) שהציע שלרמב"ם בגדי כהונה אינם קדושים בקדושת הגוף, כשיטת הרמב"ן הנ"ל והריטב"א (קידושין נד ע"א).

9 עיין 'כתיבת ספר תורה, תפילין, ומזוזה לשמה' ב'שיעורים לזכר אבא מר' כרך א עמ' ערה (מוסד הרב קוק תשס"ג).

10 ראו חידושי הגרי"ז, זבחים י"ח ע"א.

הבגדים¹¹ נראה מדברי הרמב"ם ששניהם אינם מייצרים 'חפצא של מצווה' ואינם חייבים עשייה 'לשמה' ללא קביעה בדלת ולבישה לעבודה, בהתאמה.¹² לבישת הבגדים היא המקדשת אותם בקדושת הגוף, והיא העושה אותם 'לחפצא של מצווה'.¹³

עד כאן ראינו שיש צדדים לכאן ולכאן בשיטת הרמב"ם באשר לדרישת לשמה בבגדי כהונה. אולם, אפשרות נוספת היא שהרמב"ם לא התייחס לסוגיית 'לשמה' מפני שאין לה נפקא מינה להלכה. הרמב"ם פסק שבגדי כהונה נעשים על ידי הממונה על כך, וממילא מובן שכל מלאכת הממונה היא לא רק לשם קודש אלא לשם בגדי כהונה. וז"ל הרמב"ם:

זה הממונה על מעשה הבגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטות ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל. ולשכה היתה לו במקדש.
(הל' כלי המקדש פ"ז ה"כ)

הרמב"ם הוסיף והדגיש 'ומתחת ידו נעשה הכל', ומזה מובן שהממונה, ורק הממונה, מפקח על כל עשיית הבגדים. ממילא מתייתרת דרישת לשמה בעשיית הבגדים, שכן כל תפקידו של הממונה לעשות הבגדים – ואולי אף בלשכתו במקדש – ונראה שכל עשייתו היא לשמה.¹⁴

על הלכה זו העיר ראב"ד כך: "א"א: אומר אני שהוא פנחס המלביש", והגיב ה'כסף משנה' שם: "ופשוט הוא ואיני יודע מה מלמדנו". ביישוב תמיהת ה'כ"מ אציע שניתן להבין את הערת הראב"ד על רקע דברנו לעיל. הרמב"ם כותב על הממונה שהוא ממונה על 'מעשה' הבגדים. הוא מוסיף ומפרט שהוא עוסק "בהכנת [הבגדים]..."

11 וייתכן שלבישת הבגדים מקבילה לכתובת המזוזה, אם כן הלבשה חייבת להיעשות לשמה.
12 כבר העיר בשירי קרבן על הירושלמי הנ"ל שזהו מקור דברי הרמב"ם באשר למזוזה. עיי' שו"ת יביע אומר חלק ח' סימן נה שהביא ראשונים ואחרונים רבים שקישרו בין שיטת הרמב"ם במזוזה לבין הירושלמי הנ"ל.

13 הסבר זה עולה יפה עם עמדת הרמב"ם לגבי כלי המקדש באופן כללי, שם הרמב"ם דורש עשייה לשם גבוה ולא דווקא למצווה מסוימת (הל' בית הבחירה פ"א הכ"א). ועיין כתר תורה על אתר לרב מאיר בן הרב לוי יצחק מברדיטשוב (נפטר ב-1785 לספה"נ, בחיי אביו). בספר מזל שעה לרב שלמה בן יהודה הכהן מסלוניקי (נפטר בתחילת המאה ה-19), הל' בית הבחירה פ"א ה"כ, הסיק שהרמב"ם התבסס על סוגיית הגמרא (עבודה זרה נב ע"ב). לע"ד טיעוניו אינם משכנעים: לדעה שבית חונו אינו ע"ז הרי נעשו סוף סוף לצורך מזבח, וזהו ש'נעשו לקודש', כפי שהסביר בכתר תורה. נראה שבזה כיוונתי לדעת החזון איש ביו"ד הלכות עכו"ם סימן ס' אות כא.

14 לא נכנס כאן לשאלה האם הממונה יכול להיות 'מתעסק' וכו'. להבנתנו, לרמב"ם מובן שהבגדים יכולים רק להיעשות על ידי אדם, ובמקום, שמיועדים לעשיית בגדי כהונה וזה עונה על כל דרישת לשמה אם יש כזאת.

ובאריגתן...". מדויק שלרמב"ם 'עשיית' הבגדים כוללת הכנה ואריגה, ועל כל זה ממונה פנחס המלביש. ככלל הבגדים נארגין, אלא שבכונות יש בתי יד (שרולים) שמחוברים בתפירה (עי' הלכות כלי המקדש פ"ח הט"ז). יוצא אם כן שאריגתן אינה גמר מלאכתם אף של בגדי כהנים הדיוטות, וממילא יש צורך גם בהכנה – כלומר גמר המלאכה, כגון תפירה. בהלכות הרמב"ם כלל לא מזכיר את הלבשת הכהנים על ידי הממונה. על כך העיר הראב"ד שזהו פנחס המלביש – כלומר, תפקידו של הממונה לא היה להכין את הבגדים כי אם להלביש את הכהנים.¹⁵ אכן, בפירוש המשנה (שקלים פ"ה מ"א, מהדורת הרב קאפח) כתב הרמב"ם: "ופנחס המלביש מלביש לכהנים בגדיהם ומתעסק בהחסנתם ועשייתם". בפיהמ"ש הרמב"ם בבירור מדגיש את ההלבשה, ומוסיף כבדרך אגב את ה'עיסוק' בעשיית הבגדים. אך בהלכות הרמב"ם מדגיש את עשיית הבגדים ומוסיף ש"מתחת ידו נעשה הכל" בעוד הוא לא מזכיר הלבשה כלל.

לפי הערת הראב"ד ייתכן שאכן תהיה דרישה ל'לשמה' בהכנת הבגדים שלא תתמלא על ידי המלביש – שלדעתו הלביש את הכהנים ולא הכין את הבגדים. מנגד לרמב"ם בגדי כהונה יוצאים כולם דווקא מתחת ידו של הממונה, הרי ברור שכל מה שעושה הממונה הוא לשם מצוות בגדי כהונה. יוצא אם כן שלרמב"ם אין שום נפקא-מינה לדרישת לשמה בעשיית הבגדים וממילא לא הביאה להלכה כך או כך.¹⁶

ד. סיכום

הרמב"ן כתב במלחמות ה' שהבגדים אינם צריכים עשייה לשמה, ובפירוש התורה כתב שצריכים עשייה לשמה. הצגנו כמה תירוצים אפשריים לסתירה שבדבריו:

א. הרמב"ן מחלק בין בגדי כהן גדול שעשייתם צריכה להיעשות לשמה, ובין בגדי כהן הדיוט שעשייתם אינה טעונה 'לשמה' (מנח"י);

ב. דין 'לשמה' קיים רק בגמר מלאכת הבגדים, אך לא באריגתם;

15 וכן דעת ר"ע מברטנורא (מידות פ"א מ"ד). לעומת זאת, במאירי (שקלים ה ע"א) הלך בעקבות הרמב"ם בהלכות והדגיש את העשייה. אכן, בירושלמי (שם) מסופר "פינחס המלביש שהיה מלביש בגדי כהונה גדולה מעשה כהן אחד שהלביש לאיסטרטיות [שר משרי החיילות] – קרבן העדה] אחד ונתן לו שמונה זהובין ואית דאמרין תרי עשר יהב ליה". הראי"ה קוק זצ"ל (שו"ת אורח משפט חו"מ סימן כ) הסביר שהמעשה מובא שם על מנת להראות שבהלבשה היתה חכמה שוות ערך. לפי דבריו הירושלמי שם דווקא מדגיש את הקושי שבהלבשה ולא בעשייה, שלא כמשתמע מהמאירי.

16 וכן דרך הרמב"ם במקומות אחרים; ראו לדוגמה לחם משנה הל' מאכלות אסורות פ"ט הכ"א.

דרישת 'לשמה' בעשיית בגדי הקודש

ג. דין 'לשמה' נאמר רק לשעתו, על בגדי הכהונה שהוכנו במדבר, אך הוא אינו נוהג לדורות.

נחלקו האחרונים באשר לדרישת הרמב"ם לעשיית הבגדים לשמה, והראנו כי גם אם נכלול את הבגדים בין יתר הכלים יש מקום לומר שבגדי כהונה אינם צריכים עשייה לשמה. אפשרות זו תואמת את הבנת הרמב"ם את מצוות בגדי כהונה ומדוייקת בלשונו בהלכות ובסה"מ. בנוסף הצענו שלרמב"ם, בניגוד לראב"ד, אין נ"מ לשאלה זו שכן תפקידו העיקרי של הממונה על בגדי הכהנים היה עשיית בגדי הכהונה, וברור שעשייה זו היא לשמה ולכן מתייתרת הקביעה אם הבגדים חייבים להיעשות לשמה.